

III. KRONIKA – CHRONICLE

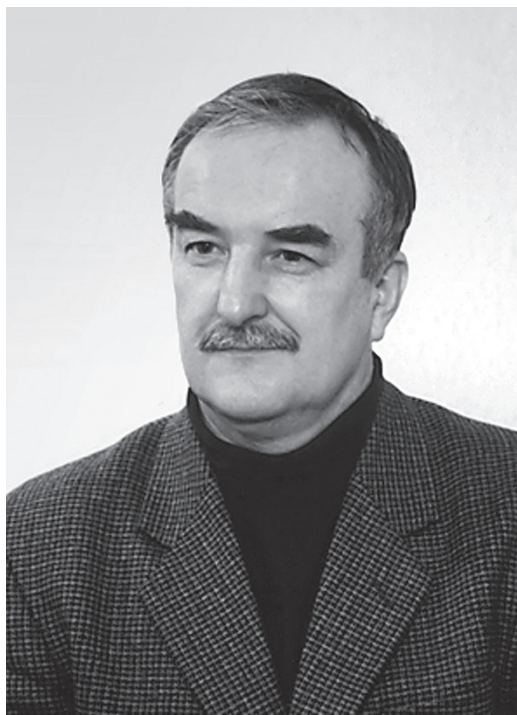
ANDRZEJ MICHAŁOWSKI*

TADEUSZ MAKIEWICZ (1945-2019)

15 lutego 2019 roku odszedł od nas prof. zw. dr hab. Tadeusz Makiewicz, wybitny archeolog, badacz najdawniejszych dziejów Słowiańszczyzny, wieloletni członek Komitetu Redakcyjnego „Slavia Antiqua”.

Był on naukowcem o niespotykanej erudycji i szerokich zainteresowaniach badawczych. Jego wiedza pozwalała mu dostrzegać w materiale archeologicznym odbicie licznych istotnych aspektów aktywności społeczeństw pradziejowych, dając podstawy dla tworzenia nowych interpretacji i budowania śmiałych wizji rozwoju życia społecznego. Jego syntezy podparte były zawsze doskonałą znajomością materiału źródłowego i wynikały z praktyki terenowej, jak również znawstwa materiałów źródłowych.

Wiedzę tę zdobywał w toku całej swojej kariery zawodowej, poczynając od studiów w Katedrze Archeologii Uniwersytetu Łódzkiego, gdzie nabywał umiejętności gabinetowych oraz terenowych od swojego mistrza profesora Konrada Jażdżewskiego, a także od innych badaczy skupionych w łódzkim ośrodku

* ORCID:0000-0003-1778-9725; Wydział Archeologii UAM, ul. Uniwersytetu Poznańskiego 7, 61-614 Poznań, e-mail: misiek@amu.edu.pl.

archeologicznym. W szczególności wymienić wypada tutaj takie postacie, jak dr Lidia Gabałówna, dr Henryk Wiklak czy mgr Teresa Łaszczyńska, które miały udział w jego edukacji. Dzięki uczestnictwu w ich ekspedycjach, Tadeusz Makiewicz poznał specyfiki badań różnorodnych stanowisk archeologicznych od czasów neolitu (grobowce kujawskie w Sarnowie), przez dobę kultury łużyckiej (grodzisko w Podzamczu koło Wieruszowa) po okres wpływów rzymskich (osada kultury przeworskiej w Skrzydłowie). Po studiach ugruntowywał swą praktyczną znajomość archeologii dzięki pracy w jednostkach muzealnych w Toruniu i Poznaniu oraz Pracowni Konserwacji Zabytków. Równolegle budował swoją pozycję naukową, przygotowując pod skrzydłami kolejnego wielkiego polskiego archeologa – profesora Lecha Leciejewicza dysertację doktorską *Osadnictwo kultury przeworskiej w rejonie Jeziora Pokoskiego*, obronioną w czerwcu 1976 roku w Instytucie Historii Kultury Materialnej PAN.

Zatrudnienie z dniem 1 października 1974 w Katedrze Archeologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, a w kolejności przyznanie w roku 1980 stypendium badawczego Fundacji Alexandra von Humboldta, realizowanego pod opieką naukową prof. dr. Herberta Jankuhna w Akademii der Wissenschaften in Göttingen, pozwoliły Tadeuszowi Makiewiczowi w pełni rozwinąć jego zainteresowania naukowe. Pobyt stypendialny w Niemczech dał mu doskonale podstawy metodyczne, kształtujące jego dojrzały warsztat badawczy. Odwiedził on kilka czołowych ośrodków archeologii akademickiej: w Bonn, Monachium, Moguncji, Schleswigu, Wilhelmshaven, Würzburgu. Niezwykle ważnym punktem było także Römisch-Germanische Kommission we Frankfurcie nad Menem. Dzięki temu miał niebywałą szansę zapoznać się z najnowszymi trendami badawczymi oraz niedostępną ówczesnie w Polsce zachodnią literaturą naukową. W trakcie pobytu w Getyndze ukończył rozprawę habilitacyjną *Formy kultu bóstw domowych w starożytnej Europie*. Na jej podstawie w przewodzie habilitacyjnym, którego recenzentami byli prof. dr hab. Kazimierz Godłowski, prof. dr hab. Bogusław Gediga i prof. dr hab. Jan Żak, uzyskał w roku 1984 stopień naukowy doktora habilitowanego. Książka habilitacyjna Tadeusza Makiewicza (1987), mimo upływu lat, stanowi do dziś podstawowe ujęcie dla studiów nad fenomenem obiektów w typie ołtarzy glinianych. Zaproponowana weń interpretacja autora, opierająca się na analizie kontekstu sytuacyjnego oraz współwystępujących z nimi przedmiotów – w szczególności figurek typu *chenet* (*Feuerböcke* – wilki ogniowe), pozwoliła udowodnić, że całość badanego zjawiska wywodzić można z kręgu kultury hellenistycznej i hellenistycznej. Tadeusz Makiewicz wykazał, iż idea związana z tą aktywnością religijną przejęta została przez społeczności z nimi sąsiadujące, które rozpowszechniły ją w strefę wnętrza kontynentu. Na taki stan rzeczy wskazywać miały np. wyraźne powiązania genetyczne pomiędzy obiektami trako-dackimi a pochodzącymi z terenu Polski i z kręgu germańskiego. Sama książka mieści się w jednym z wiodących nurtów badawczych prof. dr hab. Tadeusza Makiewicza, jakim były kwestie archeologicznego poznania miejsc i znalezisk ofiarnych, oraz

tych, które uznać można za związane z rytuałami religijnymi i relikami dawnych kultów.

Poza zaprezentowanymi powyżej zagadnieniami, podejmował Tadeusz Makiewicz w swej karierze naukowej także i inne aspekty badawcze. Jego studia dotyczyły problematyki Wielkopolski w okresie przedrzymskim i rzymskim, tzw. archeologii archiwalnej czy historii archeologii. Wiele uwagi poświęcił także schyłkowej fazie kultury przeworskiej.

Asumptem do zajęcia się tą problematyką stały się badania podejmowane od początków XXI wieku na trasach wielkich inwestycji liniowych, a szczególnie autostrady A2. Te ostatnie koordynował Profesor Makiewicz z ramienia Instytutu Prahistorii UAM. Uzyskał dzięki temu przegląd materiałów, które pojawiły się w trakcie badań na wielkopolskim odcinku tej inwestycji. Pozyskiwane materiały przywiodły Tadeusza Makiewicza do konstatacji, że znaczący udział w nowo odkrywanych stanowiskach osadowych przynależy jest do schyłkowej fazy kultury przeworskiej (Makiewicz, Skowron 2005). Na podstawie rozpoznania cmentarzysk tego ugrupowania powszechnie uważano, iż ten moment stanowi okres rozrzedzenia takowego osadnictwa i stopniowego jego zaniku. Materiały z odsłanianych osad nie potwierdzały jednak takiego stanu rzeczy. Wręcz przeciwnie, wielkopolskie osady kultury przeworskiej datowane na przełom późnego okresu wpływów rzymskich i okresu wędrówek ludów wskazywały na intensywny rozwój ówczesnego osadnictwa i wykraczały zdecydowanie, zdaniem Tadeusza Makiewicza, poza przyjmowaną dotychczas barierę połowy piątego stulecia. Do przyjęcia takiej chronologii skłoniły Profesora prowadzone studia nad ceramiką antyczną, obecną w przestrzeni wielkopolskich stanowisk z przełomu okresu wpływów rzymskich i wędrówek ludów (Makiewicz 2005a; 2006). Dodatkowym argumentem dla przyjęcia tezy o wydłużeniu możliwości trwania osadnictwa z czasów schyłkowego antyku stały się rozpoznane w przestrzeni osady w Konarzewie specyficzne formy pochówków, datowanych metodami biologicznymi na zaawansowany okres wędrówek ludów (Makiewicz, Kaczor 2005, Makiewicz, Kaczor, Krąpiec, Makowiecki, Miłoś i Polcyn 2008). Doprowadziło to Tadeusza Makiewicza do zmiany stanowiska badawczego w kwestii pochodzenia Słowian (Makiewicz 2001). Z allochtonisty stał się, podobnie jak Jego mistrz prof. Konrad Jażdżewski, zwolennikiem teorii autochtonistycznych, udowadniając ciągłość zasiedlenia społeczności schyłku doby rzymskiej w głąb wczesnych faz średniowiecza. Prace poświęcone temu zagadnieniu opublikował Tadeusz Makiewicz właśnie na łamach „*Slaviae Antiquae*” (Makiewicz 2005b, 2008). Pełnemu rozwinięciu tejże koncepcji położyła niestety kres choroba, która usunęła Profesora z grona aktywnych uczonych.

Profesor Tadeusz Makiewicz był bez wątpienia jednym z najlepszych znawców problematyki społeczności schyłkowego antyku w strefie środkowoeuropejskiej. Praca w PKZ, a z nią szkoła terenowa, którą przeszedł przed karierą akademicką, spowodowała niebywałą umiejętność łączenia przezeń podejścia praktyka z szeroką wiedzą teoretyczną. Doskonały znawca materiałów, w tym zwłaszcza ceramiki,

był jednocześnie ogromnym erudytą z nieprzeciętnym umysłem syntetycznym. Wiedza zdobyta w Niemczech oraz nawiązane tam kontakty badawcze procentowały przez cały czas jego kariery zawodowej. Podbudowany lekturami o charakterze historiozoficznym miał niewątpliwą lekkość i zdolność do stawiania śmiałych koncepcji, opartych jednak na rzetelnej analizie wszelkich kategorii źródeł, dostępnych dla podejmowanego przez siebie zagadnienia. Chętnie poruszał tematy trudne i marginalizowane. Te stawały się nagle w Jego ujęciu kluczowymi zagadnieniami dla zrozumienia społeczności interesujących go epok. Nie bał się podążać pod prąd wiodącemu nurtowi badawczemu. Bronił swoich racji kulturalnie, rzeczowo argumentując z dużą swadą i swobodą, które charakteryzowały tok jego wypowiedzi. Nowych pomysłów, nad którymi nieprzerwanie i z uporem pracował w początkach choroby, nie będzie już nam dane poznać. Archeologia okresu przedrzymskiego, wpływów rzymskich i wędrowek ludów, ale także doby początków wczesnego średniowiecza poniosła wraz z odejściem prof. zw. dr. hab. Tadeusza Makiewicza niepowetowaną stratę. Cześć Jego pamięci!

BIBLIOGRAFIA

- Makiewicz T. 1987, *Formy kultu bóstw domowych na terenie Europy w starożytności*, Poznań.
- 2001, *Problem kontynuacji kulturowej pomiędzy starożytnością a wczesnym średniowieczem w świetle nowych materiałów ceramicznych z Wielkopolski*, w: (red.) W. Mańczak, *Praojczyzna Słowian. Zbiór wypowiedzi*, Kraków 2001, s. 11-18.
 - 2005a, *O tak zwanej ceramice pseudośredniowiecznej*, „*Archaeologia Historica Polona*”, t. 15/2, s. 169-186.
 - 2005b, *W sprawie aktualnego stanu badań nad problemem kontynuacji kulturowej pomiędzy starożytnością a wczesnym średniowieczem w Polsce. Punkt widzenia autochtonisty*, „*Slavia Antiqua*”, t. 44, s. 9-38.
 - 2006, *Die entdeckung einer neuem kategorie der Keramik aus der Völkerwanderungszeit in Großpolen*, w: (red.) W. Rüdiger Teegen, R. Cordie, O. Dörrer, S. Rieckhoff-Hesse, H. Steuer, *Studien zur Lebenswelt der Eisenzeit: Festschrift für Rosemarie Müller. Reallexikon der Germanischen Altertumskunde, Ergänzungsband 53*, Berlin-New York, s. 473-485.
 - 2008, *Kwestia ciągłości pomiędzy starożytnością a średniowieczem w Polsce w świetle najnowszych badań językoznawczych. Refleksje archeologa*, „*Slavia Antiqua*”, t. 49, s. 9-43.
- Makiewicz T., Kaczor W., 2005 *Pierwsze odkrycie grobu rowkowego z okresu wędrowek ludów w Wielkopolsce (Konarzewo, pow. Poznań ziemski, stan. 5)*, „*Folia Praehistorica Posnaniensia*”, t. 13/14, s. 245 - 267.
- Makiewicz T., Kaczor W., Krąpiec M., Makowiecki D., Miłosz E., Polcyn M., *Studnia – cmentarzysko z okresu wędrowek ludów w obrębie kompleksu osadniczego w Konarzewie (stanowisko 5), pow. Poznań ziemski. Nowy typ cmentarzyska kultury przeworskiej*, w: (red.) J. Skowron, M. Ołędzki, *Kultura przeworska. Odkrycia-Interpretacje-Hipotezy*, t. 2, Łódź, s. 299-355.
- Makiewicz T., Skowron J., 2005, *Rewolucja ze schyłkiem starożytności. Rezultat badań na autostradzie A-2 w Wielkopolsce*, w: *Via Archaeologica. Archeologiczne badania ratownicze w programie budowy autostrad w Polsce*, Warszawa, s. 70-74.